

РАЗВОЈ ДЕМОКРАТСКИХ И ХУМАНИСТИЧКИХ ОСНОВА СОВЈЕТСКОГ КРИВИЧНОГ ПРАВА

Совјетско кривично законодавство које је на снази чине савезни закони и закони савезних република. Савезни закони су Основни кривичног законодавства СССР и савезних република донети 25. децембра 1958. године, Декрет Президијума Врховног Совјета СССР од 5. маја 1961. године „О јачању борбе против посебно опасних кривичних дела” и др.

Закони савезних република су *кривични законици*, који су у свим принципијелним поставкама сагласни са Основима кривичног законодавства СССР и савезних република и другим савезним законима, с тим што између њих самих постоје неке разлике. У РСФСР је на снази кривични законик донет 27. октобра 1960. године.

Програм Комунистичке партије Совјетског Савеза поставио је задатак даљег усавршавања законодавства и развијања демократских основа правосуђа. У складу с овим у Совјетском Савезу је стално присутан процес демократизације и даље хуманизације норми кривичног права. Ради овог у савезно и републичко законодавство стално се уносе измене и допуне, од којих се многе односе на питања казни.

Совјетско кривично законодавство дели све врсте казни, које се могу изрећи за кривична дела, на *основне* и *допунске*. Основне казне се могу изрећи само као самосталне и не смеју се додавати као допуна другим врстама казни. Основне казне су лишење слободе, поправни рад без лишења слободе, јавни укор, упућивање војног лица у дисциплински батаљон, с тим што овде спада и смртна казна као изузетна мера кажњавања која се извршава стрељањем.

Према чл. 22. Основна смртна казна се може изрећи само лицима која су извршила посебно тешка кривична дела, као што су издаја отаџбине, шпијунажа, бандитизам, умишљено убиство са отежавајућим околностима. Смртна казна се не може применити на малолетна лица и трудне жене.

Лишење слободе се састоји у принудној изолацији осуђеног од друштва за време одређено пресудом од стране суда и смештаја осуђеног у поправно-радне установе (са општим, појачаним, строгим или

посебним режимом), затворе и васпитнорадне колоније за малолетнике. Лишење слободе се изриче за време не дуже од десет година за кривична дела знатне друштвене опасности, када суд, имајући у виду карактер кривичног дела и лечности кривца, сматра да осуђени не може остати на слободи и да је његово преваспитавање могуће само у условима изолације од друштва. Лишење слободе у дужем трајању, али не више од петнаест година, може се изрећи само за особито тешка кривична дела, за кривична дела са нарочито тешким последицама, као и особито тешким повратницима. При одређивању казне лицу које није напунило осамнаест година, лишење слободе не може бити дуже од десет година.

Президијум Врховног Совјета СССР 8. фебруара 1977. године унео је измене и допуне у Основе кривичног законодавства СССР и савезних република које се односе на велики број питања кривичног права почев од покретања кривичног поступка до извршења пресуде.

I. Нови закон је у знатној мери проширио могућност ослобођења од кривичне одговорности, као и обуставу кривичног поступка према учиниоцима кривичних дела, који собом не представљају велику друштвену опасност и чије је поправљање могуће без примене кривичног кажњавања. У овом случају може бити донето једно од следећих решења: 1) позивање лица на административну одговорност; 2) предаја предмета на разматрање другарском суду; 3) предаја предмета на разматрање комисији за малолетнике; и 4) предаја лица на старење (јамство) друштвеној организацији или радничком колективу.

Ослобођење од кривичне одговорности с позивањем на административну одговорност дозвољено је у поступку по кривичним делима за која је законом предвиђена казна лишења слободе не више од једне године или која друга блажа казна (Службени гласник ВС СССР, бр. 7/1873, II 6, 120).

Предмет за примену административне казне разматра народни судија-појединац у року од десет дана у седници суда. Материјале овог предмета судија разматра уз учешће лица позваног на административну одговорност, с тим што у неопходним случајевима испитује сведоке и истражује друге доказе.

Према лицима ослобођеним од кривичне одговорности може бити изречена новчана казна у висини до 50 рубаља, поправни рад у трајању од једног до два месеца или затвор до петнаест дана.

II. Измене у законодавству односе се и на примену кривичних казни, а посебно на лишење слободе. Код мање значајних кривичних дела и нехатних кривичних дела тежиште је пренесено са стварног издржавања казне у установама за издржавање казни лишења слободе на условну осуду. Према чл. 44. КЗ РСФСР условна осуда се састоји у томе што суд, који је пресудом изрекао казну лишења слободе или поправног рада, узимајући у обзир околности дела и личност кривца, условно ослобађа кривца од стварног издржавања лишења слободе или поправног рада, с тим што одређује рок кушње. Рок кушње се одређује у трајању од једне до пет година:

На молбу друштвених организација или колектива радника, службеника и колхозника из места у којем кривац ради суд може условно осуђеног да преда овим организацијама или колективу на преваспитавање и поправљање. Суд може ово да учини и по својој иницијативи, пошто претходно добије сагласност од друштвене организације или колектива да ће примити условно осуђеног на преваспитавање и поправљање. По молби друштвене организације или колектива трудбеника, којима је поверено старање над условно осуђеним, суд може скратити пресудом одређени рок кушње. Питање скраћивања рока кушње може се поставити по истеку не мање од половине овог рока.

Установљено је и право суда да може приликом кажњавања лица које је први пут осуђено за умишљено кривично дело на казну лишења слободе до 3 године, као и за нехатно кривично дело до 5 година, узимајући у обзир карактер и степен друштвене опасности кривичног дела, личност преступника и друге околности да донесе одлуку о условној осуди лица на лишење слободе са његовом обавезом на рад.

Условна осуда на лишење слободе са обавезом осуђеног на рад неће се применити и то:

1) према лицима осуђеним за особито опасна кривична дела против државе, за бандитизам, убиство са умишљајем (изузев убиства у прекорачењу нужне одбране или у јаком афекту), за тешку телесну повреду са умишљајем (изузев тешке телесне повреде у прекорачењу нужне одбране или у јаком афекту), силовање извршено од групе лица односно са особито тешким последицама, за особито опако хулиганство;

2) према лицима којима се са казном за учењно кривично дело изриче мера принудног лечења од алкохолизма или наркоманије, као и према онима који нису издржали пуну куру лечења од венеричних болести; и

3) према осуђеним страним држављанима и лицима без држављанства.

Уколико условно осуђени избегава рад у месту, које су му одредили органи извршења пресуде, или систематски односно опако нарушава радну дисциплину, јавни ред или за њега одређена правила понашања, суд ће га одлуком упутити на издржавање лишења слободе које му је изречено пресудом. При том се време у којем осуђени није радио неће урачунавати, а време у коме је радио суд може делимично или у потпуности урачунати у време издржавања казне зарачунавањем дан за дан.

Ако условно осуђени у току судом изреченог лишења слободе изврши умишљајно кривично дело, за које га суд осуди на лишење слободе, онда ће суд новој казни придодати и раније изречену казну.

III. При изрицању казне малолетном лицу, које се први пут кажњава лишењем слободе у трајању до три године, суд може с обзиром на карактер и степен друштвене опасности кривичног дела, личности кривца и других околности дате ствари, као и могућности његовог поправљања и преваспитања без изолације од друштва, да одложи извршење

пресуде, наиме изречено лишење слободe за време од шест месеци до две године. У овим случајевима суд може одложити извршење и допунских казни.

Приликом одлагања извршења пресуде малолетном лицу суд може да га обавезе да у одређеном року ступи на посао или да пође у школу; да отклони причињену штету; и да му стави у дужност друге обавезе предвиђене законодавством савезних република, чије испуњење може да допринесе поправљању и преваспитању осуђеног. Суд може, такође, да обавезе одређени радни колектив или лице, уз њихову сагласност, да врше надзор над осуђеним и да обављају васпитни рад с њим.

Контролу понашања осуђених којима је извршење казне лишења слободe одложено врше комисије за малолетна лица при рејонским (градским) извршним комитетима совјета делегата трудбеника и органи унутрашњих послова сходно законодавству СССР и савезних република.

Ако осуђени у току утврђеног рока кушње, за који је одложено извршење пресуде, примерним владањем и поштеним односом према раду и обуци докаже да се поправио, онда га суд, по захтеву комисије за питања малолетних лица при рејонским (градским) извршним комитетима и органа унутрашњих послова, може ослободити од казне.

Уколико осуђени коме је одложено извршење казне лишења слободe не испуњава обавезе наложене му од суда или врши повреде јавног реда које повлаче за собом примену административних мера, по пријави комисије за питања малолетних лица при рејонским (градским) извршним комитетима и органа унутрашњих послова суд може према таквом осуђеном лицу донети одлуку о укидању одлагања извршења казне лишења слободe и о његовом упућивању на издржавање казне лишења слободe и о његовом упућивању на издржавање казне лишења слободe, која му је изречена пресудом.

У случају да осуђени коме је изречена условна осуда учини ново кривично дело, суд ће новој казни придодати и раније изречену казну чије је извршење било одложено.

IV. Нови закон прописује и лакши режим издржавања казни за нехатна кривична дела.

Мушкарци осуђени по први пут за нехатно кривично дело на казну лишења слободe до пет година издржаваће казну у колонијама-насељима за извршиоце нехатних кривичних дела, а преко пет година у колонијама општег режима. Према ранијем законодавству сходно наведеном разликовању они су издржавали казну у колонијама општег и појачаног режима. Малолетна лица мушког пола осуђена по први пут на казну лишења слободe за аналогна кривична дела такође ће издржавати казну у колонијама-насељима за извршиоце нехатних кривичних дела. Раније они су зависно од тежине кривичног дела и трајања лишења слободe издржавали казну у васпитно-радним колонијама општег или појачаног режима.

Жене осуђене први пут за нехатно кривично дело на казну лишења слободe до пет година издржаваће казну у колонијама — насељима, а

преко пет година у колонијама општег режима. Према ранијем законодавству све оне су морале издржавати казну у колонији општег режима.

V. Поред већ изложеног пружена је и могућност за широку примену условног отпуста, замене неиздржаног дела казне блажом казном, као и условног ослобођења од лишења слободе.

Условни отпуст се састоји у ослобођењу осуђеног од даљег издржавања казне пре истека рока одређеног пресудом, под условом да не изврши за време рока кушње ново умишљено кривично дело.

Суштина условног ослобођења од лишења слободе огледа се у томе што осуђени, који је почео да се поправља, може бити условно ослобођен и упућен на изградњу народне привреде за неиздржано време казне, где он може да искупи своју кривицу поштеним радом.

Условни отпуст и замена неиздржаног дела казне блажом казном примењује се од суда места у којем осуђени издржава казну на заједнички предлог органа који се стара о извршењу казне и контролне комисије при извршном комитету совјета депутата трудебника, а у погледу лица условно осуђених на лишење слободе са обавезом на рад и условно ослобођених из места лишења слободе са обавезом на рад, — такође и на заједнички предлог администрације и друштвених организација места у којем осуђени ради.

Условни отпуст и замена неиздржаног дела казне блажом казном могу се применити после стварно издржане две трећине изречене казне према следећим лицима:

1) осуђеним за умишљено кривично дело на казну лишења слободе до три године;

2) која су издржавала казну у местима лишења слободе за умишљено кривично дело, па су пре гашења или укидања раније казне поновно извршила умишљено кривично дело за које су осуђена на казну лишења слободе; и

3) која су за време издржавања казне у местима лишења слободе извршила умишљено кривично дело за које су осуђена на лишење слободе.

Условни отпуст и замена неиздржаног дела казне блажом казном могу се применити после стварно издржане три четвртине изречене казне према следећим лицима:

1) осуђеним за бандитизам, дезорганизацију рада поправно-радних установа, силовање, промет фалсификованог новца и вредносних папира уз отежавајуће околности, повреду правила о девизном пословању уз отежавајуће околности, крађу државне или друштвене имовине особито великих размера, разбојништво у циљу присвајања државне и друштвене имовине или личне имовине грађана уз отежавајуће околности, силовање извршено од групе лица или са особито тешким последицама, као

и силовање малолетних лица, примање и давање мита или за посредовање код подмићивања уз отежавајуће околности, напад на живот радника милиције или припадника народне дружине при њиховом службеном или друштвеном раду на чувању јавног реда уз отежавајуће околности, за особито опасно хулиганство, отмицу авиона, крађу ватреног оружја, бојеве муниције или експлозива путем разбојничког напада, за израду, прибављање, чување, превозење или слање наркотика у циљу промета наркотика или промет наркотика уз отежавајуће околности и за крађу наркотика уз отежавајуће околности; и

2) раније осуђеним на лишење слободе за умишљено кривично дело, према којима је био примењен условни отпуст или замена неиздржаног дела казне блажом казном, ако су пре истека неиздржаног дела казне поново учинили умишљено кривично дело за које су осуђени на лишење слободе.

Примењујући условни отпуст или замену неиздржаног дела казне блажом казном, суд може обавезати одређени радни колектив, уз његову сагласност, да врши надзор над условно отпуштеним, односно над лицем коме је ублажена казна, као и да с њим ради на његовом васпитавању.

Међутим, условни отпуст и замена неиздржаног дела казне блажом казном неће се применити и то:

- 1) на особито опасне повратнике;
- 2) на лице осуђено за особито опасна кривична дела против државе;
- 3) на лице осуђено за умишљено убиство уз отежавајуће околности; и
- 4) на лице коме је смртна казна замењена казном лишења слободе путем помиловања или амнестије.

Остаје да изнесемо када се примењује, односно када се не примењује условно ослобођење из места лишења слободе са обавезом на рад. Ова мера може бити примењена и то:

- 1) на лица осуђена у трајању до десет година закључно, пошто су стварно издржала не мање од једне трећине изречене казне;
- 2) на лица осуђена у трајању преко десет година, пошто су стварно издржала не мање од половине изречене казне; и
- 3) на лица осуђена за нека тешка кривична дела, пошто су издржала не мање од две трећине изречене казне, а за нека кривична дела тек пошто су издржала стварно не мање од три четвртине изречене казне.

Условно ослобођење из места лишења слободе са обавезом на рад примењује суд места у којем осуђени издржава казну по заједничком предлогу органа који се стара о извршењу казне и надзорне комисије при извршном комитету месног совјета депутата трудбеника.

Законом је регулисано и питање у којим случајевима не може доћи до условног ослобођења из места лишења слободе са обавезом на рад (чл. 23. Основа).

Уколико условно ослобођени избегава рад или систематски односно опако нарушава радну дисциплину, јавни ред или утврђена правила његовог живота, он ће одлуком суда бити упућен на издржавање казне, која му је изречена пресудом. Притом се време избегавања рада не зарачунава, а време које је условно ослобођени провео на раду може му суд делимично или потпуно урачунати у рок издржавања казне, рачунајући дан за дан.

Ако је условно ослобођени у току обавезног рока рада извршио умишљено кривично дело, за које је осуђен на лишење слободе, суд ће новој пресуди придодати и неиздржани део казне из раније пресуде.

Дмитриј Стјепановић Карев